

DİJİTAL ÇAĞDA HUKUKÇULARIN SAHİP OLMASI GEREKEN YETENEKLERİN SİSTEMATİK OLARAK İNCELENMESİ

Buket ABANOZ ÖZTÜRK¹

Özet

Bu çalışma, dijitalleşen hukuk sektörüne uyum sağlamak için hukukçuların sahip olması gereken yetenekleri ele alan sistematik bir derleme çalışmasıdır. Nitekim 21. yüzyıl, hukukun yoğun dijital gelişmelerle karşılaştığı bir yüzyıl olmuştur ve bu bağlamda hukukun dijital dönüşümü, yeni bakış açıları ve becerileri gerektirmektedir. Çalışmada belirtilen kriterlere göre yapılan sistematik arama sonucunda, dijital çağda geleceğin hukukçusunun sahip olması gereken yetenekleri ele alan üç çalışma tespit edilmektedir. Bu kapsamda ilk olarak, 2014 yılında Amani Smathers tarafından geliştirilen “T” modeli, ardından 2019 yılında Dan Kayne tarafından geliştirilen “O” modeli ve 2020 yılında ise Alyson Carrel tarafından geliştirilen Delta Modeli değerlendirilmektedir. Üç çalışma da hukuki bilgi ve muhakeme yeteneğini, hukukçunun özü ve çekirdeği kabul ederek dijital çağın gereklerini bu çekirdek üzerine inşa etmektedir. Her üç model içeriği de birbirinden bağımsız olmayıp, pek çok özellik açısından birbiri ile örtüşmektedir. Çalışmada, dijital çağda hukukçuların sahip olması gereken becerileri temsilen “I” dan “T” ye ve “T” den “O” ya, son olarak da bir üçgene geçen modeller değerlendirilerek hukukçuların kariyerini inşa edebilecekleri sac ayakları ortaya koyulurken, söz konusu yeteneklerin Türkiye’deki hukukçular için yol gösterici olup olamayacağı tartışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Dijitalleşme; hukuk; teknoloji; avukat; yetenek.

SYSTEMATICALLY REVIEW OF STUDIES ON THE ESSENTIAL SKILLS FOR FUTURE LAWYERS IN THE DIGITAL AGE

Abstract

This study aims to systematically review the results of research on the essential skills that lawyers must have in order to adapt to the digitalizing legal sector. As a matter of fact, the 21st century has been a century in which law has faced intense technological developments. In this context, the digital transformation of law requires new perspectives and skills. As a result of the systematic search made according to the criteria specified in this study, three research are identified. First, the "T-shaped lawyer" model developed by Amani Smathers in 2014, then the "O-shaped lawyer" model developed by Dan Kayne in 2019, and finally the Delta Model developed by Alyson Carrel in 2020 are evaluated. All three studies accept legal knowledge and reasoning ability, the core and core of the lawyer. It builds the requirements of the digital age on this core. The contents of all three models are not independent from each other, but overlap with each other in terms of many features. It is debated whether these skills can be a guide for lawyers in Turkey.

Keywords: Digitalization; law; technology; lawyer; skills.

Makale Türü (Article Type): Derleme Makalesi/Review

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Adalet Programı, İstanbul-Türkiye, babanoz@fsm.edu.tr; ORCID: 00-0002-1886-2595.

Kaynakça Gösterimi: Abanoz Öztürk, B. (2022). Dijital çağda hukukçuların sahip olması gereken yeteneklerin sistematik olarak incelenmesi. *FSM Mesleki Bilimler Dergisi*, 1(1), 128-138.

GİRİŞ

Hukukçuların sahip olması gereken yetenekler ve bu bağlamda hukuk eğitiminde yeni yol ve yöntem arayışları sık sık hararetlenen bir tartışma konusudur. Tartışmanın merkezini, genel olarak bilimsel teorik eğitim ile uygulamanın gereksinimlerinin birbirinden kopuk olması ve giderek artan mezun sayısının niteliği oluşturmaktadır (Radburch, 1969: 68; Schlosser, Cihangiroğlu, 1976, s. 106). Bu kapsamda ortaya koyulan *intervall modeli*, hukuki temel bilgi yanında mesleki uygulama ile ilgili bilgi ve becerilere sahip olunmasını önerirken; *entefratif model* uygulamanın her zaman değişebileceğinden bahisle teorinin belirlediği uygulama prensibinden hareket edilmesini önermektedir (Schlosser, Cihangiroğlu, 1976, s. 122).

Bununla birlikte, bu çalışmada dijitalleşen hukuk sektörüne uyum sağlamak için hukukçuların sahip olması gereken yetenekler ele alınmaktadır. Çalışmada, *dijitalleşme* bağlamında sınırlama yapılmasının nedeni, 21. yüzyılda yoğun teknolojik gelişmelerin yaşanmasıdır. Nitekim Endüstri 4.0. veya 4. Sanayi Devrimi olarak isimlendirilen bu dönemde, elektronik teknolojiler yerini dijital teknolojilere bırakmaktadır. Bu kapsamda, giderek daha fazla iş yazılımlarla yapılmaktadır. Nitekim 2011 yılında *Marc Andreessen* tarafından Wall Street Journal'da yayınlanan bir makalede, yazılımın tüm dünyayı yediği iddia edilmiştir (Andreessen, 2011). Örneğin, kütüphanelerde kitaplar arasında bilginin arandığı zamanlar geride kalırken günümüzde arama motorları ile saniyeler içerisinde bilgiye erişmek mümkün hale gelmiştir. Bir röntgen görüntüsünün sisteme yüklenerek hastalığın dakikalar içerisinde teşhis edilebildiği yapay zekâ destekli programlardan sürücüsüz araçlara kadar, dijitalleşme, hayatın her alanını etkilemektedir.

Hukuk sektörü de dijitalleşmeden kayda değer bir şekilde etkilenmektedir. Bir taraftan, teknoloji, hukuki bilgiye erişimin hızı, kapsamı ve yöntemini değiştirerek avukata olan ihtiyacı azaltırken; diğer taraftan çevrimiçi uyuşmazlık çözüm yolları merkezi olmayan adalet anlayışını beraberinde getirmektedir. İlk olarak, teknoloji ile birlikte hukuki bilgi, avukatların ve hukuk şirketlerinin tekelden alınmaktadır. Nitekim günümüzde müvekkiller, kendi davası hakkında kapsamlı hukuki bilgi ile avukatın karşısına çıkabilmektedir (Abanoz Öztürk, 2020, s. 201). Hatta bazı şirketler herhangi bir ücret talep etmeden müşterilere çok basit ve kullanışlı bir yol ile iddialarını standartlaştırma imkânı da sunmaktadır. Örneğin, Allright, My-Right, BankRight veya SmartLaw gibi yazılımlar matbu form sözleşmelerinin çok daha ötesinde bir tasarımla hukuki belge hazırlamaya yardımcı olmaktadır (Verlag, 2020). Bununla beraber, bazı adli yardım kuruluşları ve mahkemeler kullanıcıların kendi kendine kaynakları bulmaları için web sitelerinde gezinmelerine yardımcı olmak amacıyla anlık mesajlaşma programları ve uzaktan erişim yazılımı kullanmaktadır (Cabral ve diğer yazarlar, 2012, s. 249). Dolayısıyla hukuki bilgiye avukat bürolarıyla sınırlı erişim dönemi geride kalmaktadır.

İkinci olarak, birçok ülkede, teknoloji kullanılarak adalete erişimin genişletilmesi teşvik edilmektedir (Dönmez, 2019). Bu kapsamda, sadece mevzuatın raporlanması, kararların sınıflandırılması gibi ara işlerde değil, aynı zamanda ses ve görüntü teknolojisi ile mahkemeye erişimden robot hakimlere kadar adli sürecin neredeyse tamamının dijitalleştiği bir dönem söz konusudur. Örneğin, Estonya ve Çin mahkemelerinde bir süredir robot hakimler kullanılmaktadır. Aynı zamanda Çin'de "mobil mahkeme" uygulaması ile üç milyon insan dosya gönderme, duruşmaya katılma ve delil yükleme imkânına sahiptir. Benzer şekilde Türkiye'de de Yargı Reformu Stratejisi kapsamında pandemi sürecinde başlayan avukatların sesli ve görüntülü bir şekilde çevrim içi olarak duruşmalara katılmasına imkân veren e-duruşma, 81 ilde 1400 hukuk mahkemesinde uygulanmaktadır (Adalet Bakanlığı, 2021). Dolayısıyla teknoloji, otomatik veya destekli olarak çevrimiçi çözümlere erişimi kolaylaştırmaktadır. Hatta taraflardan birinin edimini yerine getirmediği durumlarda otomatik olarak kendi kendini uygulayan akıllı sözleşmeler ile hukuki bir talepte bulunma koşulunun dahi ortadan kalkması söz konusudur.

Benzer şekilde, hukuk hizmeti sunma modeli de *dijital* bir dönüşüm içindedir. Geleneksel model; bir müvekkilin soru sorduğu ve avukatın yanıtladığı *danışmanlıktır*. Bu modelde, avukatlar genel olarak kendi başına çalışır ve çok az iş birliği söz konusudur. Günümüzde ise danışma modelinden *iş birliği modeline* bir geçiş söz konusudur. İş birliği modelinde, hizmet ve çözüm farklı aktörler arasında birlikte tasarlanmaktadır. Hukuk departmanları

strateji, finans, teknoloji ve satış gibi diğer alanlarla daha fazla işbirliği içerisindedir. Bu modelde, hizmeti parçalara ayırarak teknoloji ile daha verimli hale getirebilecek bir anlayış söz konusudur. Kısmen otomatikleştirilmiş çözümler için teknolojinin kullanıldığı ve dış kaynaklı iş birliğinin uygulandığı bu model, geleneksel modelden oldukça farklıdır (Ast, 2020). Ayrıca 2008 yılında yaşanan ekonomik krizden bugüne, hukuk sektörünün daha talepkâr hale gelmesi, kurumsal hukuk departmanlarının bütçelerini ve personellerini azaltmasına neden olmuştur. Avukatların saatlik ücret yerine, proje ve iş bazlı çalışma şekli de derin ve kalıcı bir değişimi beraberinde getirmektedir (Susskind, 2021, s. 29). Dolayısıyla bu eğilimler, talebin düşük olduğu, rekabetin arttığı ve işin önemli bir bölümünün otomatikleştirildiği bir alanı beraberinde getirerek sektörün aradığı hukukçu becerilerini de değiştirmektedir. İşverenlere göre, temel dijital beceriler boş pozisyonlar için önemli ölçüde belirleyici olurken, bilişim avukatı, sanal avukat, ağ avukatı, dijital avukat gibi yeni pozisyonlar ortaya çıkmaktadır (Kuznetsova ve diğer yazarlar, 2021, s. 416). Dolayısıyla dijital çağın yeteneklerine sahip olmak, avukatların kariyer gelişimlerinde önlerini açma imkânı sunmaktadır.

Bununla birlikte, Türkiye’de de hukukun dijital teknolojiler karşısında bir dönüşüm içerisinde olduğu belirtilmelidir. Bir taraftan dijital para ve biyomedikal alanda yaşanan gelişmeler regülasyon ihtiyacını doğururken diğer taraftan hukuki bilgiye erişimin yeni yolları da ortaya çıkmaktadır. Örneğin; Hukuk (Büro) Otomasyon Sistemleri, Mevzuat Mobil Uygulamaları, Karar Arama Motorları, Hukuki Forum Siteleri, UYAP, Celse, Nöbetçi Avukat Uygulaması, e-Tahsilat gibi avukatları ve müvekkilleri destekleyen yazılımların sayısı artmaktadır (Abanoz, 2020, s. 198). Buna rağmen söz konusu teknolojilerin şeffaflığı ve denetlenebilirliği konusundaki endişeler, mesleki gelecek kaygısı ve yetişmiş insan eksikliği gibi çeşitli nedenlerle hukuk teknolojisinin kullanımı hâlâ oldukça sınırlıdır. Fakat Türkiye’de her geçen gün sayıları artan hukuk fakültesi ve mezun sayısı (YÖK Lisans Atlası, 2022), rekabetin yüksek olduğu bir sektörü beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, çalışmada dijital çağın gereklerine uygun yeterlilikler tespit edilerek hukukçulara kendilerini geliştirecekleri ve kariyer fırsatlarını artıracakları yeteneklerin ortaya koyulması amaçlanmaktadır.

Bu çalışma, aşağıda yöntem bölümünde ortaya koyulan kriterler ışığında, dijitalleşen hukuk sektörüne uyum sağlamak için hukukçuların sahip olması gereken yetenekleri açıklayan araştırmaları ele alan sistematik bir derleme çalışmasıdır. Sistematik olarak bu konuda geliştirilen modellerin bir arada sunulması ile bütüncül bir bakış açısı sunulması amaçlanmaktadır. Ayrıca sistematik derlemeler, birçok açıdan sistematik olmayan literatür derlemelerinden ayrılmaktadır (Farrington & Petrosino, 2001; Littell ve diğerleri, 2008):

1. Sistematik derlemeye dâhil edilecek olan çalışmaların hangi kriterler açısından değerlendirilip çalışmaya dâhil edileceği *şeffaf* olarak ortaya koyulmalıdır.
2. Çalışmalara nasıl ulaşıldığı, aramada kullanılan kelimeler, aramanın gerçekleştirildiği veri tabanları, dergiler ve diğer kaynaklar ayrıntıları ile belirtilmelidir.
3. Araştırmacı elde ettiği tüm çalışmalarını başlangıçta belirlediği kriterler doğrultusunda tek tek inceleyerek en sonunda elde ettiği bulguları betimsel olarak sunabileceği gibi (sistematik derleme), çeşitli istatistik yöntemler kullanılarak niceliksel olarak da sunabilmektedir (meta-analiz çalışması) (Farrington & Petrosino, 2001; Littell ve diğerleri, 2008).

2. YÖNTEM

Bu sistematik derlemeye dâhil edilebilmesi için çalışmaların aşağıdaki kıstasları yerine getirmiş olmaları gerekmektedir:

- (1) *Dâhil edilen çalışmaların tamamında, dijital çağın gerektirdiği yetenekler ele alınmalıdır.* Bu çalışmada dijitalleşen hukuk sektörüne uyum sağlamak için hukukçuların sahip olması gereken yetenekler incelendiğinden bu kriteri haiz olmayan, örneğin teori ve pratik arasındaki uçuruma odaklanan araştırmalar (Schlosser & Cihangiroğlu, 1976) veya “Avrupa hukukçusu” ya da “ulusal hukukçu” şeklinde Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde uyumlu hukukçu yetiştirmeyi ele alan çalışmalar (Oğuz, 2003; Drolshammer & Elveriş, 2004) kapsam dışında tutulmuştur.
- (2) *Bu sistematik derlemeye dahil edilebilmesi için çalışmaların, mutlaka somut bir model ortaya koyması gerekmektedir.* Bu nedenle, örneğin, entelektüel yatırım, iletişim yeteneği ya da temel bilim öğrenme gibi

salt becerilerin sıralandığı çalışmalar (Giray, 2020; Boberska, 2015) veya dijital ve etik becerilere ilişkin diğer çalışmalar (Kuznetsova ve diğer yazarlar, 2021; Ergül, 2021) kapsam dışında tutulmuştur.

- (3) *Dâhil edilen çalışmalarda sunulan model, hukukçuların becerilerine ve yeteneklerine ilişkin olmalıdır.* Bir başka ifadeyle, hukuk eğitiminin iyileştirilmesine odaklanan çalışmalar (Schlosser & Cihangiroğlu, 1976; Arslan & Taşpınar, 2004; Çataloluk, 2018, Akyol, 2020; Erdem, 2021; Nikulina, 2021, Apaza & Niels, 2021) kapsam dışında bırakılmıştır. Aslında hukukçunun yetenekleri ve hukuk eğitimi birbirine sıkı sıkıya bağlı olmasına rağmen genellikle yeteneklerin tespiti sonrası eğitim modelinde iyileştirme ihtiyacı olup olmadığı belirlendiğinden ikisi arasında öncelik-sonralık ilişkisi söz konusudur. Ayrıca *yaşam boyu öğrenme prensibi*, bireyin yeteneklerinin üniversite eğitimi ile sınırlı tutulmamasını gerektirmektedir. Dijital çağda üniversiteden mezun olan birinin eğitiminin durması söz konusu olamaz. Bu nedenle salt hukuk eğitimin iyileştirilmesine yönelik araştırmalar çalışmaya dahil edilmemiştir.

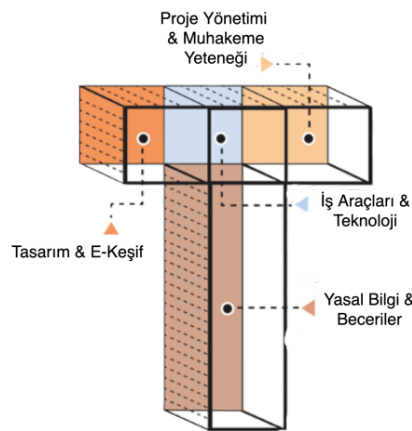
Bu çalışmada yer alan araştırmalara şöyle bir yöntem izlenerek ulaşılmıştır. 10.05.2022 tarihi itibarıyla Google Akademik'te "digitalization", "future lawyer", "skills" anahtar kelimeleri Türkçe ve İngilizce olarak farklı kombinasyonlarda kullanılarak toplamda 6759 kaynak taranmıştır. Yukarıda belirlenen seçme kriterlerine uygun toplamda üç çalışma tespit edilmiştir.

3. BULGULAR

Yapılan sistematik arama sonucunda dijital çağda geleceğin hukukçusunun sahip olması gereken yetenekleri ele alan üç çalışma tespit edilmektedir. İlk olarak, 2014 yılında *Amani Smathers* tarafından geliştirilen "T" modeli, ardından 2019 yılında *Dan Kayne* tarafından geliştirilen "O" modeli ve 2020 yılında ise *Alyson Carrel* tarafından geliştirilen *Delta Modeli*'ne ilişkin bilgiler aşağıda Tablo 1'de gösterilmektedir. Genel olarak, bu üç çalışma da hukuki bilgi ve muhakeme yeteneğini çekirdek olarak kabul ederek dijital çağın gereklerini bu çekirdek üzerine inşa etmektedir. Her üç model içeriği de birbirinden bağımsız olmayıp, pek çok özellik açısından birbiri ile örtüşmektedir. Dijital çağda hukukçuların sahip olması gereken becerileri temsilen "I" dan "T" ye ve "T" den "O" ya, son olarak da bir üçgene geçen modelin geliştirildiği tespit edilmektedir.

3.1. "I" ve "T" Modelleri

R. Amani Smathers tarafından 2014 yılında ABA Law Practice dergisinde yayınlanan makalede, geleceğin hukukçusunun sahip olması gereken yeteneklere ilişkin bir model sunulmaktadır (Smathers, 2014: 32-38). Yazara göre, geleneksel hukukçu "I" şeklinde bir profesyoneldir. Bu dikey çizgi, hukuki bilgiye hakimiyeti ve muhakeme yeteneğini temsil etmektedir. Geleceğin hukukçusu ise "T" şeklinde (T-shaped lawyer) olacaktır. Dikey çizgi hâlâ oradadır, yani hukuki bilgi ve muhakeme yeteneği olmalıdır. Fakat geleneksel olmayan birçok beceriyi temsil eden "T" nin yatay çizgisine de sahip olunması gerekir (Smathers, 2014: 36).

Şekil 1. T-modeli

(Kaynak: R. Amani Smathers, The 21st-Century T-Shaped Lawyer, ABA's Law Practice Magazine, July/August 2014, V. 40, N. 4, p. 36.)

T modelinde, multidisipliner bir profesyonel söz konusudur ve sahip olması gereken ilk beceri dijital okur yazarlıktır (Smathers, 2014: 33). Hukuk sektörü, makine öğrenimi, blok zinciri ve çevrim içi anlaşmazlık çözümleri gibi teknolojilerden önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu teknolojiler, hukukçunun iş yapış şeklini değiştirmektedir. Günümüzde artık bir kutu evrakın gözden geçirilmesi veya matbu sözleşme hazırlanması da avukatın asli işi olarak görülemez. Belgelerin depolanması, kararların taranması ve mevzuatın raporlanması gibi ara işleri daha hızlı ve ucuza yapan yazılımlar bulunmaktadır (Abanoz Öztürk, 2020-b). Dolayısıyla bir insan tarafından doldurulması ve hazırlanması günlerce sürecektir belgelendirme sürecini kullanıcıya yöneltilen sorulara bağlı olarak şablon üzerinden dakikalar içerisinde oluşturan yazılımlar avukatlara yardımcı olabilir. Geleceğin hukukçusunun bu yeni trendleri anlaması gerekmektedir.

İkincisi, belirli bir alanda uzmanlaşmadır. Örneğin, bir şirket avukatı aile şirketi iflasları konusunda uzmanlaşmayı tercih edebilir. Bu uzmanlık, iflas hukukunun yanı sıra aile şirketlerinin yönetimi ve hatta psikolojik zorlukları hakkında bilgi gerektirmektedir. Hukuk ve belirli bir sektör hakkında derin bir bilgi birikiminin birleşimi, bu avukatın çok özel danışmanlık sağlamasına olanak sağlayacaktır.

Üçüncüsü ise duygusal zekâ olarak karşımıza çıkmaktadır. Hukuk sektöründe giderek daha fazla sohbet robotları kullanılmaktadır. Ancak teknoloji, en azından şimdilik, yalnızca insanların sağlayabileceği duygusal desteğin yerini alamaz. Müvekkillerini ve stresli dava sürecini yönetme yeteneği, bir avukatın giderek daha önemli bir parçası olacaktır. Son olarak, dönüşümü yönlendirmek için girişimci bir zihniyet önemli olacaktır. Hukuk fakülteleri, geleneksel olarak "T" modelinde avukatlar yetiştirmektedir ve bu kişiler hukuk alanında derin bilgiye sahip profesyonellerdir (Smathers, 2014: 36). Gelecek; ayrıca dijital okuryazarlık, belirli bir alanda uzmanlık, duygusal zekâ, etik ve girişimci bir zihniyete sahip olmayı gerektirmektedir. Bunlar, "T" şeklindeki becerilerin unsurları olarak gösterilmektedir.

3.2. “O” Modeli

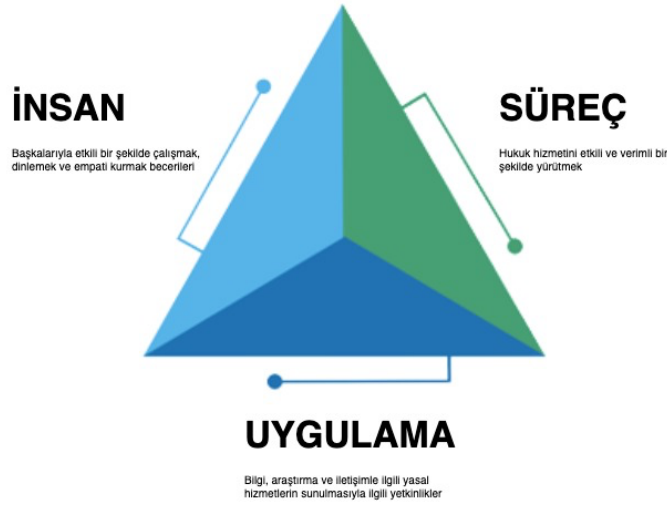
2019 yılında, *Smathers*'ın “T” şeklindeki modeli *Dan Kayne* tarafından revize edilerek, “önce insan, sonra avukat” yaklaşımı ile “O” şeklinde yeni bir model geliştirilmiştir (The O-shaped lawyer, 2019: 6). Bu modelde “O” beş farklı kavramı karşılamaktadır. Birincisi, *iyimserlik* (optimism). Geleneksel olarak, hukukçular hataları ve kusurları bulmak için özel olarak eğitilirler. Bu durumun negatif ve engelleyici bir tutumu beraberinde getirdiği düşünülmektedir. Olumlu bir zihin yapısı oluşturarak avukatların iş engelleyici değil, iş ortakları olarak görülmesi hedeflenmektedir (The O-shaped lawyer, 2019: 6). İkincisi, *sahiplenmedir* (ownership). Avukatların genel olarak tavsiye vermesi ve zor kararlarda geri adım atması söz konusudur. Bu unsur, onların daha fazla sorumluluk alma konusunda eğitilmelerini gerektirmektedir. Üçüncü unsur olarak *açık fikirlilik* (open-minded) ise hukukçunun savunmacı ve sabit bir zihin yerine büyüme ve yenilik konusunda açık bir zihin geliştirmelerini gerektirmektedir. Dördüncüsü *fırsat odaklı olma* (opportunistic). Avukatlar genel olarak maddi ve şekli olarak mükemmelliğe odaklanıp riskten kaçınmak üzere yetiştirilirler. Bu durum iş fırsatlarını kaçırmalarına neden olur. Sonuncusu ise *özgünlüktür* (original). Avukatın birçok işi belirli şekli kalıplar içerisinde yapılır ve belirli bir ritüel takip edilir. Geleceğin problem çözme yaklaşımından daha yaratıcı ve yenilikçi olunması gerekmektedir.

O-modelinin eğitim ve uygulama konusunda iki farklı geliştirme biçimi bulunmaktadır. Bu kapsamda, hukuk eğitiminin geleceğini şekillendirmek için üniversiteler ile çalışıldığı gibi mesleğin ihtiyaçlarını anlamak ve sektöre uyum sağlayacak mezunların yetiştirilmesi için hukuk şirketleri ve kurum içi danışmanlarla çalışılmaktadır (The O-shaped lawyer, 2019: 7).

3.3. Delta Modeli

2020 yılında ise T-modeli üzerinde çalışan *Alyson Carrel*, 21. yüzyılın hukukçuları için Delta modelini ortaya atmıştır (Carrel, 2020). Bu model, kendisinden önce geliştirilen modelleri de dikkate alarak bir üçgen şeklinde bütüncül bir yaklaşım sunduğunu iddia etmektedir. Üçgenin her bir tarafı farklı bir yetkinlik alanını temsil etmektedir. Bu kapsamda, hem T-modeli hem O şekilli becerilerin yanı sıra geleneksel hukukçu gibi düşünmek becerilerini de içermektedir. Üçgenin bir tarafı, “insan” (the people) ile temsil edilmektedir ve kişisel becerileri temsil etmektedir. Başkalarıyla etkili bir şekilde çalışmak, dinlemek ve empati kurmak için gereken becerileri ifade etmektedir. Diğer tarafı olan “süreç” (the process) ise proje yönetimi, teknoloji ve iş temelleri gibi yasal hizmetlerin sunulmasıyla ilgili yetkinlikleri temsil etmektedir. Son olarak “uygulama” (the practice) ise hukuk bilgisi, dilekçe hazırlama veya savunma yapma ise geleneksel yetkinlikleri ifade etmektedir. Üç taraflı delta

modeli, empati ve anlayış gerektiren avukatlığın insani yönüne ışık tutan bir model sunmaktadır. *Carrel*, Delta Modeli uyarlandığında uygulamadan kopuk olmakla eleştirilen ve özellikle pandemi döneminde dijitalleşme konusunda yetersiz kalan hukuk fakülteleri ve adalet mekanizmasının yeniden ele alınmasına ve beceri temelli şekillendirilmesine imkân vereceğini ifade etmektedir (*Carrel*, 2020).

Şekil 2. Delta-modeli

(Kaynak: R. Amani Smathers, The 21st-Century T-Shaped Lawyer, ABA's Law Practice Magazine, July/August 2014, V. 40, N. 4, p. 36.)

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

21. yüzyıl, hukukun yoğun teknolojik gelişmelerle karşılaştığı bir yüzyıl olmuştur. Bir taraftan, gelişen hukuk teknolojileri hukuki bilgiye erişimin hızı, kapsamı ve yöntemini değiştirirken; diğer taraftan, çevrim içi uyumsuzluk çözüm yolları merkezi olmayan adalet anlayışını beraberinde getirmektedir. 21. yüzyılın bu reformunu, Martin Luther'in 15. yüzyılda Almanya'da başlattığı reforma benzetmek yanlış olmayacaktır (*Kuhlmann*, 2017). Nitekim Luther'in çevirisinden önce Latince olan İncil'e insanların doğrudan erişimi çok sınırlıdır. Tanrı'nın sözüne erişimi kolaylaştırmak için Almanca'ya çevrilen İncil'in, o sırada matbaanın bulunmuş olmasının da katkısıyla çoğaltılarak ülke çapında yaygınlaştırılması kilisede bir reformu doğururken; teknoloji de hukuki bilgiye erişimin hızını, kapsamını ve yöntemini değiştirerek hukukta dijital bir reformu başlatmıştır.

Hukukun bu dijital reformu, yeni bakış açıları ve becerileri gerektirmektedir. Hukuk eğitimi, eski paradigmayla hukuki bilgi ve muhakeme yeteneğinin geliştirilmesi gibi geleneksel becerilere dayanmaktadır. Bu eğitim, bir hukukçunun bilmesi gerekenlerin özünü ve çekirdeğini oluşturmaktadır. Fakat gelecek, hukukçuların teknoloji, strateji, yönetim süreçleri ve liderlik konusunda bilgi sahibi olmasını gerektirmektedir.

Bu çalışma, yöntem bölümünde ortaya koyulan kriterler ışığında bugüne kadar geliştirilen modelleri inceleyerek, dijital çağda hukukçunun sahip olması gereken yeteneklere ilişkin bulguları özetlemeyi ve Türkiye'deki hukukçulara da bilimsel kanıta dayalı önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın başında belirtilen kriterler takip edilerek yapılan sistematik arama sonucunda üç model tespit edilmiştir (*Smathers*, 2014; *The O-shaped lawyer*, 2019; *Carrel*, 2020).

Tablo 1. Sistematik Derlemeye Dahil Edilen Araştırmaların Belli Başlı Özellikleri

Yıl (Yazar)	Model Adı	Yetenek	Kapsam
2014 Smathers	T Modeli	Dijital okur-yazarlık	Hukuk alanında geliştirilen dijital araçları kullanma becerisi; blok zinciri, akıl sözleşmeler gibi yeni trendlerin bilinmesi.
		Uzmanlaşma	Belirli bir alanda uzmanlaşma. Hukuk ve belirli bir sektör hakkında derin bir bilgi birikiminin birleşimi, geleceğin hukukçusunun çok özel danışmanlık sağlamasına olanak sağlar.
		Duygusal Zekâ	Yalnızca insanların anlayabileceği duygusal destek.
		Girişimci Zihniyet	Kişinin yaratıcı ve başarılı olmak için yüksek motivasyona sahip olması, aynı zamanda risk alarak başarısızlığa da açık olma becerisi.
2019 Kayne	O Modeli	İyimserlik	Olumlu bir zihin yapısı oluşturarak avukatların iş engelleyici değil, iş ortakları olarak görülmesi.
		Sahiplenme	Daha fazla sorumluluk alma becerisi.
		Açık Fikirlilik	Hukukçunun savunmacı ve sabit bir zihin yerine büyüme ve yenilik konusunda açık bir zihin geliştirmesi.
		Fırsat Odaklılık	Şekli hatalara odaklanmak yerine iş fırsatlarına odaklanma.
		Özgünlük	Belirli şekli kalıplar ve belirli bir ritüel takibinden ziyade geleceğin problem çözme yaklaşımında daha yaratıcı ve yenilikçi olunması.
2020 Carrel	Delta Modeli	İnsan	Kişisel becerileri temsil etmektedir. Başkalarıyla etkili bir şekilde çalışmak, dinlemek ve empati kurmak için gereken beceriler.
		Süreç	Proje yönetimi, teknoloji ve iş temelleri gibi hukuki hizmetlerin sunulmasıyla ilgili yetkinlikler.
		Uygulama	Hukuk bilgisi, dilekçe hazırlama veya savunma yapma ise geleneksel yetkinlikler.

Bu üç modelden elde edilen bulgulara dayanılarak birtakım sonuçlar çıkarmak mümkündür. İlk olarak, hukukçuların sahip olması gereken becerileri temsilen “I” dan “T” ye ve “T” den “O” ya, son olarak da bir üçgene geçen modellerin geliştirildiği tespit edilmektedir. Böylece geleceğin hukuk sektöründe öne çıkan yeteneklerin; hukuki bilgi ve muhakeme yeteneğinden oluşan bir çekirdek, müvekkilin ihtiyaçlarına mühendisler, hukuk asistanları ve teknoloji uzmanları ile birlikte multi-disipliner bir çözüm sunabilme ve teknolojinin yoğun kullanımı olduğu anlaşılmaktadır. Geleceğin hukukçusu bu üç sac ayağı üzerinde kariyerini inşa edecektir.

İkinci olarak, hukuk eğitiminin iyileştirilmesine odaklanan çalışma sayısının (Schlosser & Cihangiroğlu, 1976; Arslan & Taşpınar, 2004; Çataloluk, 2018, Akyol, 2020; Erdem, 2021; Nikulina, 2021, Apaza & Niels, 2021) hukukçuların yeteneklerine odaklanan çalışma sayısından oldukça fazla olduğu tespit edilmektedir. Aslında hukukçunun yetenekleri ve hukuk eğitimi birbirine sıkı sıkıya bağlı olmasına rağmen genellikle yeteneklerin tespiti sonrası eğitim modelinde iyileştirme ihtiyacı olup olmadığı belirlendiğinden ikisi arasında bir öncelik-sonralık ilişkisi söz konusudur. Fakat *yaşam boyu öğrenme prensibi*, bireyin yeteneklerinin üniversite eğitimi ile sınırlı tutulmamasını gerektirmektedir. Dijital çağda üniversiteden mezun olan birinin eğitiminin durması söz konusu olamaz. Dijitalleşen hukuk sektöründe, bazı işlerin ve görevlerin otomatik hale getirilebiliyor olması, kaçınılmaz olarak hukukçunun yaptığı işlerin yerini akıllı makinelerin alacağı anlamına gelmemektedir. Fakat ikisi arasında yeni bir görev dağılımı olacağı öngörülmektedir. Yapay zekâ sistemlerinin otomasyonu ve

uygulanması sürecinde rutin, tekrarlayan veya mekanik görevlerde çalışan kişiler, daha yaratıcı ve üretken işlerle meşgul olabilecekleri başka pozisyonlara kaydırılmaktadır. Teknolojinin tempolu doğasına uyum sağlamak için birtakım becerilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, öz farkındalık ile yeniliklere açık olup dijital çağın gerektirdiği becerileri kazanma, hukukçunun güncel kalabilmek ve dijitalleşen hukuk sektörüne uyum sağlayabilmek için sahip olması gereken en temel beceri olduğu sonucuna varılmaktadır. Bununla birlikte, incelediğimiz çalışmalar dijital çağda hukukçuların sahip olması gereken yeteneklere ilişkin bir listeyi formüle etmemize imkân vermektedir (Kuznetsova, 2021, s. 420).

- Modern dijital teknolojilerin ilkelerini ve kullanım alanlarını anlamak;
- Yoğun teknolojik gelişmeler karşısında belirli bir dijital okur-yazarlık düzeyine sahip olmak;
- Dijital teknolojilerin kullanımıyla elde edilen bilgileri işleme ve uygulama becerisi;
- Gelecekteki çalışmalarda gerekli olan yeni yazılım ürünlerinde, raporlama teknolojilerinde, analitik platformlarda gezinme yeteneği;
- Dijital bir ortamda iş iletişimi yürütme yeteneği (örneğin, müvekkil ve diğer meslektaşlarla)
- Yasal sistemlerle çalışma becerilerine, dijital imza kullanımı, elektronik belge yönetimi gibi elektronik hizmetlere (örneğin, elektronik belgeler göndermek için) sahip olmak;
- Yeni yazılımlarla çalışma becerilerinin sürekli iyileştirilmesi için hazır olma (örneğin, yapay zekâ teknolojilerinin, blok zinciri teknolojilerinin kullanıldığı alanlarda).

Üçüncü olarak, bu çalışmada ortaya koyulan yeteneklerin, Türkiye'deki hukukçular için yol gösterici olup olamayacağı önemli bir meseledir. Bu çalışmada ortaya koyulan yetenekler, küresel dijitalleşme çağında hukuk sistemlerinin dijitalleştiği her ülke bakımından geçerli olabilir. Türkiye'de de hukuk dijital bir dönüşüm içerisinde ve bazı iş süreçlerinin dijitalleşmesi kaçınılmazdır. Hukukçuların kullandığı dijital araçların sayısı da artmaktadır. Örneğin, Büro Otomasyon Sistemleri, Mevzuat Mobil Uygulamaları, Karar Arama Motorları, Hukuki Forum Siteleri, UYAP, Celse, Nöbetçi Avukat Uygulaması, e-Tahsilat gibi yazılımlar bulunmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'de her geçen gün sayıları artan hukuk fakültesi ve mezun sayısı (YÖK Lisans Atlası, 2022), rekabetin yüksek olduğu bir pazarı beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, çalışmada tespit edilen dijital çağın gerektirdiği yetenekler, Türkiye'deki hukukçulara da kendilerini geliştirebilme ve kariyer fırsatlarını artırabilme imkânı sunabilir.

Bununla birlikte, bu araştırmanın da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. *İlk olarak*, bu çalışma dijital çağda hukukçuların sahip olması gereken yetenekleri ele alan araştırmaları değerlendiren sistematik bir derleme çalışmasıdır. Dolayısıyla mevcut araştırmaların ortaya koyduğu modeller ile sınırlıdır. *İkinci olarak*, bu çalışma dijital çağda hukukçunun sahip olması gereken yeteneklere odaklanmaktadır. Fakat çalışmada hukuk alanında çalışan avukat, hâkim, savcı veya noter gibi bir ayrıma gidilmemektedir. Daha spesifik bir ayırım yapılarak hukuk alanında her mesleğin gerektirdiği özel yeteneklerin ele alınmasında fayda bulunmaktadır. *Üçüncü olarak*, çalışmada geleceğin hukukçusunun sahip olması gereken yetenekler ele alınmıştır. Hukukçunun sahip olması gereken dijital becerilerle birlikte Türkiye'de kullanılan ve bilinmesi gereken hukuk teknolojilerinin bir listesinin oluşturularak meslek içi eğitim kapsamında sunulmasında da fayda bulunmaktadır.

5. KAYNAKÇA

Abanoz, Buket. (2020). Hukuki Bilgiye Dijital Erişim. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 26, Sayı:1, ss. 190-203.

Abanoz Öztürk, Buket. (2020). Hukuk Teknolojisinin Yükselişi: Avukatlık Mesleğinin Sonu Mu Geliyor?. *Lexpera Blog*. (Çevrim içi), <https://blog.lexpera.com.tr/hukuk-teknolojisinin-yukselisi-avukatlik-mesleginin-sonu-mu-geliyor/>, 25.04.2022.

Adalet Bakanlığı. (2021). E-duruşma Bilgilendirme. (Çevrim içi), <https://edurusmabilgi.adalet.gov.tr/>, 31 Aralık 2021.

- Akyol, Mehmet. (2020). Türkiye’de Hukuk Eğitiminin Sorunları ve Çağdaş Gelişmeler Karşısındaki Durumu. *TAAD*, Y. 11, S. 42, s. 89-120.
- Andreessen, Marc. (2011). Why software is eating World, *Wall Street Journal*. (Çevrim içi), <https://www.wsj.com/articles/SB10001424053111903480904576512250915629460>
- Apaza, Jallo, & Niels, J. (2021). Legal Training Based on Competences: Role of Skills In The Education of The Future Lawyer.
- Arslan, Ramazan, & Taşpınar, Sema. (2004). Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de ve Avrupa’da Hukuk Öğretimi ve Hukukçu Yetiştirilmesi ve Türkiye’nin Bu Gelişmelerden Etkilenmesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C. 53, S. 1, s.1-25.
- Ast, Federico. (2020). The Law Firm of the Future and the New Skills of Lawyers in the Digital Age, *Medium*, (Çevrim içi), <https://medium.com/astec/the-law-firm-of-the-future-and-the-new-skills-of-lawyers-in-the-digital-age-af2ba33751d7>, 20 Nisan 2022.
- Boberska, K. H. (2021). The Significance of Communication Skills in Professional Activity of Future Lawyers. *XL International Scientific and Practical Conference*.
- Cabral, J., Chavan, A., Clarke, T., & Greacen, J. (2012). Using Technology to Enhance Access to Justice, *Harvard Journal of Law & Technology*, Vol. 26, pp. 241-324.
- Carrel, Alyson. (2020). The Delta Model, A Framework Reimagining the Legal Profession Pipeline, *Law Insider*. (Çevrim içi), <https://www.lawinsider.com/resources/featured/the-delta-model-a-framework-for-reimagining-the-legal-profession-pipeline>, 20 Nisan 2022.
- Çataloluk, Gökçe. (2018). Hukuk Çalışmaya Devam Etmeli miyiz? Sistemik Bir Analiz. *Hukuk Kuramı*. C. 5, S. 1, s. 1-24.
- Dönmez, Rasim Özgür. (2019). Yapay Zeka Uluslararası Siyaseti Nasıl Etkileyebilir?. *Fikir Turu*. (Çevrim içi), <https://fikirturu.com/2019/12/09/yapay-zeka-uluslararasi-siyaseti-nasil-etkileyebilir/>, 15.12.2019.
- Drolshammer, Jens, & Elveriş, İdil. (2004). The Effects of Globalization on Legal Education. *İÜHFİM*. C. LXII. S. 1-2, s. 517-541.
- Erdem, Fazıl Hüsnü. (2021). Türkiye’de Hukuk Eğitimi: Çözüm Arayışları, Sorunlar ve Öneriler. *e-Şarkıyat İlmî Araştırmalar Dergisi*. Yıl: 2021, C. 13, S. 1, s. 302-321.
- Ergül, Ergin. (2021). *Yargı Etiği Dersleri*. Bilge e-kitap.
- Giray, Faruk Kerem. (2020). Geleceğin Hukukçusu Kendine Bugünden Yatırım Yapmalı. *Ayça Akkayan Yıldırım Genç Hukukçuya e-Postalar*. (Çevrim içi), <https://www.aycaakkayanyildirim.com/gelecegin-hukukcusu-kendine-bugunden-yatirim-yapmali/>,
- Farrington, D. P., & Petrosino, A. (2001). The Campbell Collaboration Crime and Justice Group. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 578, 35–49.
- Jacobs, Gordon L. (1987). Legal Techonology: Present and Future Trends, *Legal Economics*. Vol: 13, No:8, pp. 29-37.

Koç, Gizem. (2017). Büyük Veri Çağında Avukatlık ve Hukuk Teknolojileri. *Üstad Dergi*. (Çevrim içi), <https://ustaddergi.com.tr/ustad-dergi/buyuk-veri-caginda-avukatlik-ve-hukuk-teknolojileri/>, 18.11.2019.

Kuhlmann, Nico. (2017). Reformation des Rechts-Was Martin Luther mit Legal Tech verbindet. *Legal Tech Blog*. <https://legal-tech-blog.de/reformation-des-rechts-was-martin-luther-mit-legal-tech-verbundet>, 23 Nisan 2020.

Kuznetsova, E., & Gafurov, A., & Loschchakov, D., & Anastasya K. (2021). Basic Digital Skills of A Newcomer Lawyer. *Laplage em Revista (International)*, vol.7, n. 3, s. 416-422.

Littel, J. H., & Corcoran, J., & Pillai, V., (2008). *Systematic reviews and meta-analysis*. New York, NY: Oxford University Press.

Nikulina, I.A. (2020). Rhetorical Training in Higher Education As The Basis Of Professional Speech Practice Of A Lawyer. *Courier of Kutafin Moscow State Law University (MSAL)*. N. 11.

Oğuz, Arzu. (2003). Hukuk Eğitimindeki Son Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Hukukun Hukuk Eğitimindeki Rolü. *Anlana Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C. 52, S. 4, 1-40.

Schlosser, H., Cihangiroğlu, C. (1976). Hukukçunun Yetiştirilmesi ve Modern Toplum (Hukukçu Mu Yoksa Sosyal Düzenleyici Mi?). *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 33 ,105-123.

Smathers, R. Amani. (2014). The 21st-Century T-Shaped Lawyer, *ABA's Law Practice Magazine*. V. 40, N. 4, pp. 32-38, (Çevrim içi), <https://dashboard.mazsystems.com/webreader/31892?page=34>, 25.04.2022.

Susskind, Richard. (2021). *Yarının Hukukçuları, Mesleğin Geleceğine Bir Giriş*. Çeviren: Çağdaş Özcan, Lykeion Yayıncılık.

The O-Shaped Lawyer, Transforming the Training & Development of Lawyers: Laying the Foundations, *Education Stream Handbook*. (Çevrim içi), https://static1.squarespace.com/static/5e73266f0be3ab3148757f25/t/5eb97bd006715c55585a2da3/1589214163725/O-Shaped+Lawyer_+Laying+the+Foundations.pdf, 25.04.2022.

Verlag, Richard Boorberg. (2020). Legal Tech – Eine Bestandsaufnahme. (Çevrim içi), <https://www.law-school.de/news-artikel/legal-tech-eine-bestandsaufnahme/>, 23.04.2020.

YÖK Lisans Atlası. (2022). Çevrim içi, <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-anasayfa.php>, 25.04.2022.

5. EXTENDED ABSTRACT

This study aims to systematically review the results of research on the essential skills that lawyers must have in order to adapt to the digitalizing legal sector. This research in this study was reached by following the following method. As of 10.05.2022, a total of 6759 sources were scanned in Google Scholar using the keywords "digitalization", "future lawyer", "skills" in different combinations. The author searched referenced lists, and conducted electronic searches for all reports that used these particular terms. However, only studies written in English and Turkish were considered for this systematic review.

In order to be included in this systematic review, the studies fulfilled the following criteria: (1) All included studies should address the capabilities required by the digital age. Since in this study, the skills required of lawyers to adapt to the digitalized legal sector are examined, researches that do not meet this criterion, for example focusing on the gap between theory and practice (Schlosser & Cihangiroğlu, 1976), or studies (Oğuz, 2003; Drolshammer & Elveriş, 2004) that deal with raising harmonious lawyers in European Union countries such as "European lawyer" or "national lawyer", excluded from the scope. (2) In order to be included in this systematic

review, studies must present a concrete model. Therefore, for example, studies in which pure skills such as intellectual investment, communication ability or learning basic science are listed (Giray, 2020; Boberska, 2015) or other studies on digital and ethical skills (Kuznetsova et al., 2021; Ergül, 2021) has been excluded. (3) The model presented in the included studies should relate to the skills and abilities of lawyers. In other words, studies focusing on the improvement of legal education (Schlosser & Cihangiroğlu, 1976; Arslan & Taşpınar, 2004; Çataloluk, 2018, Akyol, 2020; Erdem, 2021; Nikulina, 2021, Apaza & Niels, 2021) were excluded. In fact, the skills of the lawyer and his legal education are closely intertwined. However, the principle of lifelong learning requires that the abilities of the individual should not be limited to university education. In the digital age, it is out of the question for someone who has graduated from university to stop their education. For this reason, research on the improvement of purely legal education was not included in the study.

As a result of the systematic search, three studies are identified that deal with the skills that the future lawyer should have in the digital age. Information on the "T" model developed by Amani Smathers in 2014, the "O" model developed by Dan Kayne in 2019, and the Delta Model developed by Alyson Carrel in 2020. It is possible to draw some conclusions based on the findings obtained from these three models.

First, it is determined that models passing from "I" to "T", from "T" to "O", and finally to a triangle, have been developed to represent the skills that lawyers should have. Thus, the prominent talents in the legal sector of the future; It is understood that there is a core of legal knowledge and judgment, the ability to provide a multi-disciplinary solution to the client's needs, together with engineers, legal assistants and technology experts, and intensive use of technology. The lawyer of the future will build his career on these three pillars.

Secondly, it is determined that the number of studies focusing on the improvement of legal education is considerably higher than the number of studies focusing on the skills of lawyers. In fact, although the skills of the lawyer and the legal education are closely linked, there is a priority-post relationship between the two, since it is usually determined whether there is a need for improvement in the education model after the determination of the talents. However, the principle of lifelong learning requires that the abilities of the individual should not be limited to university education. In the digital age, it is out of the question for someone who has graduated from university to stop their education. The fact that some jobs and tasks can be automated in the digitalizing legal sector does not necessarily mean that smart machines will replace the work of the lawyer. However, it is foreseen that there will be a new distribution of duties between the two. In the process of automation and implementation of artificial intelligence systems, people who work in routine, repetitive or mechanical tasks are shifted to other positions where they can engage in more creative and productive work. A number of skills need to be developed to adapt to the fast-paced nature of technology. In this context, it is concluded that self-awareness and being open to innovations and acquiring the skills required by the digital age are the most basic skills that a lawyer should have in order to stay up-to-date and adapt to the digitalizing legal sector.

Thirdly, it is an important issue whether the skills revealed in this study can be a guide for lawyers in Turkey. The capabilities revealed in this research may apply to any country where legal systems are digitized in the era of global digitalization. Law in Turkey is also in a digital transformation and the digitization of some business processes is inevitable. The number of digital tools used by lawyers is also increasing. For example, there are software such as Office Automation Systems, Legislation Mobile Applications, Decision Search Engines, Legal Forum Sites, UYAP, Session, Lawyer on Duty Application, e-Collection. However, the increasing number of law faculties and graduates in Turkey (YÖK Undergraduate Atlas, 2022) brings with it a highly competitive market. In this context, the skills required by the digital age identified in the study may offer lawyers in Turkey the opportunity to improve themselves and increase their career opportunities.